

HARF SHAKLLARINI O'RGATISHNING NAZARIY ASOSLARI

Sharopova Xolida Ilyos qizi

Toshkent gumanitar fanlar universiteti

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Harf shakllarini o'rgatish savodxonlik ta'limining asosiy tarkibiy qismidir, ayniqsa erta bolalik va boshlang'ich ta'limda. Ushbu maqola konstruktivizm, multisensorli o'rganish va rivojlanish nazariyalarini o'rganuvchi harflarni tanib olish va yozish bo'yicha samarali o'qitishni asoslaydigan nazariy asoslar haqida to'liq bayon qilingan. Ushbu nazariyalarni sintez qilish orqali o'qituvchilar savodxonlikni rivojlantirishni kuchaytiradigan mustahkam pedagogik yondashuvni yaratishi mumkin.

Kalit so'zlar: harf shakllari, savodxonlik ta'lim, harflarni tan olish, konstruktivizm, rivojlanish nazariyalari, kognitiv rivojlanish, o'quv dasturini loyihalash, professional rivojlanish, pedagogik yondashuvlar.

Kirish:

Harf shakllarini o'rgatish savodxonlik ta'limining muhim tarkibiy qismidir, ayniqsa erta bolalik va boshlang'ich ta'limda. Harf shakllarini o'rgatishning nazariy asoslarini tushunish o'qituvchilarning yondashuvlarini yaxshilashi mumkin, bu esa o'quvchilarning nafaqat harflarni bilishlarini, balki ularning o'qish va yozishdagi ahamiyatini ham tushunishlarini ta'minlaydi.

Nazariy asoslar harf shakllarini samarali o'rgatishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu nazariyalarni tushunish va qo'llash orqali o'qituvchilar yosh o'quvchilarda savodxonlikni rivojlantirishga yordam beradigan boy o'quv muhitini yaratishi mumkin. Faol ishtirok etish, ko'p hissiy tajribalar va rivojlanish mosligini ta'kidlash samaraliroq o'qitish amaliyotiga olib keladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya:

Fonetika, leksika, grammatika, to'g'ri yozuvdan boshlang'ich bilimlarni o'zlashtirish jarayonida bolalarning fikrlash qobiliyatlari o'sadi; ular til hodisalarini tahlil qilishga, qiyoslashga, umumlashtirishga va guruhlashga, o'z nutqlarida til birliklari – so'z va gaplarni to'g'ri qo'llashga o'rganadilar. Boshlang'ich sinflar “Fonetika, grammatika, to'g'ri yozuv va nutq o'stirish” dasturi bosqichli izchillik tamoyili asosida tuzilgan bo'lib, fonetika, grammatika, imlodan beriladigan boshlang'ich ma'lumotlar yuqori sinflarda o'qitiladigan ona tili va adabiyot materiallari bilan uzviy bog'lanadi. Ushbu dastur “Tovushlar va harflar”, “So'z”, “Gap”, “Bog'lanishli nutq” va “Husnixat” bo'limlarini o'z ichiga oladi. Dastur oxirida o'quv yili davomida o'rganiladigan imlosi qiyin so'zlar alifbo tartibida beriladi.

“Товушлар ва харфлар” харфлар bo’limida tovushlar va harflarga oid asosiy bilimlar o’quvchilarning savod o’rgatish jarayonida o’rgangan amaliy bilimlariga asoslangan holda, 1-2-sinflarda beriladi, ularga oid ko’nikma va malakalar hosil qilinadi. Tovushlar va harflar, unli va undosh tovushlar, ularning harfiy ifodasi; bo’g’in, jarangli va jarangsiz undosh tovushlar haqida tushuncha beriladi. Bolalar shu bilimlar asosida aytilishi va yozilishida farq qiladigan so’zlar; a va o, u va i tovushli so’zlarning aytilishi va yozilishi; so’z oxirida kelgan jarangli b va d undoshlarning jarangsiz jufti p va t undoshi eshitilsa ham, b va d harfining yozilishi; ayrim so’zlar oxirida kelgan d va t undoshlarining talaffuzda tushib qolishi, ammo yozuvda saqlanishi; yonma-yon kelgan ikki bir xil undoshli so’zlarning aytilishi va yozilishini bilib oladilar.

Natijalar:

3 va 4-sinflarda esa tovushlar va harflarga oid bilimlar, mustahkamlanadi. So’zlarni tovush, harf tahlil qilish takomillashadi, bolalarda nutqni eshita olish qobiliyatini o’stirishga e’tibor kuchaytiriladi. Bular o’z navbatida, o’quvchilar savodxonligini oshiradi, xatosiz ko’chirib yozish, eshitib yozish, yozganlarini mustaqil tekshirish ko’nikmalarini o’stiradi. Birinchi sinf o’quvchilari uchun harf va harflarni to’g’ri qo’shib yozish qiyin va muhim mashg’ulot hisoblanadi. Alifbegacha bo’lgan davrda bolalar yozuviga tayyorlaydigan mashqlarni bajaradilar. Avvalo bolalarni yozuv mashqni bajarish vaqtida partada to’g’ri va erkin o’tirishga, ruchkani to’g’ri ushlashga, daftarni parta ustiga normadagi qiyalikda qo’yishga o’rgatish zarur.

Savod o’rgatish davrida o’qish va yozish harakatini maqsadga muvofiq ravishda bajara olish o’qish va yozish ko’nikmasi deyiladi. Bu ko’nikma bilimni talab qiladi, chunki har qanday ko’nikma bilimsiz shakllanmaydi. Bilim ko’nikmaga aylanmagan bo’lishi mumkin. Masalan, bola v harfining elementlarini, yozuv chiziqlari orasiga qanday joylashtirilishini bilib, uni daftarda yoza olmasligi yoki o’quvchi harflarni tanib, ularni o’qiy olmasligi mumkin. Yozish ko’nikmasini hosil qilish uchun boshqa faoliyat turlari, ya’ni yozish jarayonida partada to’g’ri o’tirish, ruchkani barmoqlar orasida tutish, daftarni qiyalikda qo’yish kabilar ham o’rgatiladi.

Muhokama:

Fonetik ta’limni konstruktiv amaliyotlar bilan uyg’unlashtirgan muvozanatli yondashuv o’quvchilarning harf shakllarini tushunishlarini kuchaytirishi mumkin. Shakllantiruvchi baholar harflarni tanib olish va yozishdagi taraqqiyotni kuzatish uchun zarurdir. Kuzatuv ro’yxatlari, talabalar portfelli va norasmiy baholashlar kabi vositalar individual ta’lim trayektoriyalari haqida tushuncha berishi mumkin.

Pedagoglarning doimiy malakasini oshirish juda muhim. Savodxonlikni o’rgatish bo’yicha so’nggi tadqiqotlarga va harf shakllarini o’rgatishning amaliy strategiyalariga qaratilgan seminarlar o’qituvchilarga samarali amaliyotlarni amalga oshirishga imkon beradi. Samarali savodxonlikni rivojlantirish uchun harf shakllarini o’rgatishning nazariy asoslarini tushunish juda muhimdir. Konstruktiv tamoyillarni, multisensorli

ta'lim strategiyalarini va rivojlanish yondashuvlarini birlashtirgan holda, o'qituvchilar savodxonlikni rivojlantirishga yordam beradigan boy o'quv muhitini yaratishi mumkin. Doimiy izlanishlar va kasbiy rivojlanish o'quv amaliyotlarini yanada yaxshilaydi va natijada o'quvchilarning savodxonlik natijalariga foyda keltiradi.

Xulosa:

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, ushbu nazariy asoslarni o'zlashtirib, o'qituvchilar yosh bolalar uchun yanada boyitilgan va samarali ta'lim muhitini yaratishi mumkin. Eslab qolishdan tashqariga o'tish va ko'p hissiy tajribalarni, ijtimoiy o'zaro ta'sirni, rivojlanishga mos keladigan amaliyotlarni va inklyuziv yondashuvlarni o'z ichiga olish o'qituvchilarga o'rganishga bo'lgan muhabbatni kuchaytirishga, tushunishni rivojlantirishga va bolalarni muvaffaqiyatli kitobxon va yozuvchi bo'lishga imkon beradi.

Harf shaklidagi ko'rsatmalarga bunday kompleks yondashuv o'rganishning dinamik tabiatini va barcha bolalar rivojlanishi mumkin bo'lgan qo'llab-quvvatlovchi va qiziqarli muhitni yaratish muhimligini tan oladi. Ushbu nazariy asoslarni tushunish va qo'llash orqali o'qituvchilar yosh o'quvchilar uchun yanada samarali va ta'sirli o'rganish sayohatini yaratishi, ularni savodxonlik muvaffaqiyati sari yo'lga qo'yishi mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Qosimova K., Matjonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. –T.: Noshir, 2009.
2. Azimova I. A. Ona tili va o'qish savodxonligi: 2-sinf o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021.
3. Adizov B. R. Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari. Ped. fanl. dokt. ilm. daraj. olish uchun yozilgan diss. –T.: 2003.
4. Azimov Y. Y., Qo'ldoshev R. A. Husnixatga o'rgatishning amaliy asoslari. Buxoro, 2020.